

אבל תלמודא דבני מערבא ס"ל דשמע שמע שרי בכל האי גוונא, וזה שאמרו האומר אמן אמן כאומר שמע שמע, והיינו כמו שמותר לומר שמע שמע כדמוכח מר' זעירא, ולפ"ז אתי שפיר הא דקאמר כאומר שמע ולא קאמר כאומר מודים דתנן ליה בהדיא, ואמאי תלי תניא ברלא תניא אלא ודאי כדאמרן, ולפ"ז כתב היעב"ץ דאפשר דגם מהרב ב"י לא נעלם הירושלמי ההוא, ואתמזה קא מתמה על דברי אהל מועד דסבר דמדברי הירושלמי איכא איסורא, אבל אין זה אמת, אלא דהירושלמי ס"ל דבאמת שרי. ע"ש באורך.

[1234567]

ונמצינו לפי דברי היעב"ץ דכיון דבתלמודא דידן לא מצינו איסורא לומר אמן אמן, ומדברי הירושלמי אין נראה לאסור כלל, אלא אדרבה ס"ל לירושלמי דשרי, וע"כ מרן לא שמועא ליה לאסור, ואהא קמתמה דמנן לו להרב אהל מועד לאסור, ובפרט דאיכא קראי טובא דכתיב בהו אמן אמן. וגדולה מזו כתב היעב"ץ שם דעלה בידיו שעכ"פ זכינו לדין שמותר לענות אמן אמן, וקרוב לומר שמצוה לעשות כן כדאשכחן להדיא בקרא והוי קבלת דברים בחזוק כמ"ש רז"ל [שבועות לו ע"א] הן הן שבועה, אלא דסיים שם דאע"ג דהמשנה ידו על התחתונה דעכ"פ מיחזא כיוהרא, מ"מ מי שענה כן אין תופסין אותו על כך, לא מיבעי דאין משתקין אותו אלא מגונה נמי לא הוי אדרבה משובח הוא ע"ש. והוא ממש כדברי רבנו בחיי שהובא לעיל דהעונה אמן אמן זוכה לשני עולמות. עכ"פ לדעת מרן ודאי דליכא בזה שום איסורא ומישרא שרי לומר אמן אמן.

ע"כ נראה דלדעת מרן ליכא איסורא כלל לומר על שום ברכה אמן אמן, אפי' בלא הפסק וא"ו, ולמקצת רבוותא אדרבה מצוה קעביד ומשובח הוי. ואף הרוצה להתחמיר אין לו להתחמיר אלא בציבור, אבל ביחיד מישרא שרי, ולא גרע משמע שמע ביחיד דשרי לפי הירושלמי, וכיון דאמן אמן הוי דומיא דשמע שמע וביירושלמי שרי לומר שמע שמע, ודאי דאמן אמן נמי מישרא שרי. ולאוור האמור נראה פשוט מי שמודמן לו לענות אמן על שני דברים יכול לומר אמן אמן ללא חשש כלל, וב"ה בשו"ת הלק"מ (סי' פה) והברכ"י (סי' קכד אות ח) בשם מהר"י מולכו ועוד, וכמבואר בכף החיים סופר (אות מד) ע"ש.

ב

סעיף י"ג אחר פסוק ראשון צריך לומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד בחשאי. ובמשנ"ב ס"ק כט בשבמל"ו. ואם לא אמר יש דיעות בין הפוסקים אם מחזירין אותו. עיין במ"א ועיין בבב"ל. הנה המור כתב ואומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד אע"פ שאינה מן הפרשה וכו'. והנה יש להסתפק בזה היכא דלא אמרה כלל היכי לדינינן בה, וצדדי הספק כיון דפסוק זה לא נאמר בק"ש אע"ג דתקנה לומר כיון שיעקב אמרה, מסתיין לאומרו לכתחילה, אך אם טעה ולא אמרה אפשר דיצא יד"ה כיון שלא גרע כלום מקריאתה בתורה, או דכיון דסו"ס תקנה לומר כיון שיעקב אמרה, א"כ שוייה ליה כחלק מן הקריאה וע"כ אם לא אמרה לא יצא ידי חובת הקריאה וצריך לחזור.

והנה הב"ח הביא בשם הרב שלטי גיבורים (פרק היה קורא ח ע"ב מדפי הרי"ף אות ז) שכתב נראה בעיני שאם לא אמר מחזירין אותו עכ"ל, והיינו שעמא כיון דלא הוזכרה בקריאתה בתורה אלא תקנת חז"ל היא, בדיעבד אם לא אמרה יצא יד"ה, וכמו דאסברא לן הב"ח והסכים לדבר, וכדבריהם כתב גם

בביאור הלכה ד"ה אחד. וראייתו הוא ממאי דאיתא בפסחים (נו ע"א) דאנשי יריחו היו כורכין את שמע, וקאמר התם ר' יהודה אומר מפסיקין היו אלא שלא היו אומרים בשכמל"ו, וקאמר התם דלא מיתו בהם חכמים, ואם איתא דמחזירין אותו, א"כ אמאי לא מיתו בהם חכמים, אלא ודאי דאם לא אמרו אין מחזירין אותו, ועוד דלמה לן לעשות פלוגתא רחוקה דלר' מאיר התם לא צריך כלל לאומרו, ואילו לר"י אם לא אמרו מחזירין אותו, אלא ודאי דגם לר"י אם לא אמר לא מחזירין אותו, והביא שם עוד ראייה דתנינן בריש פרק ב' דברכות דתנן היה קורא בתורה והגיע זמן המקרא אם כיון לבו יצא, ואוקמינן התם בקורא להגיה ואם כיון לבו היינו לקרות בתורה יצא יד"ה, ולכאורה הא לא אמר בשכמל"ו כיון דהיה קורא בתורה, וכל הפוסקים העתיקו זה להלכה, ולא אישתמיט אחד מהם לומר דבעי למימר בשכמל"ו, ומינה מוכח דבריעבד יצא. [וכיו"ב כתב האשכול הלכות תפילה (סימן ו) שהביא ג"כ ראייה זו לענין קורא ק"ש בלא ברכותיה דמדרקתני היה קורא בתורה וכו' ש"מ דהקורא ק"ש בלא ברכות יצא. ומקורו מדבר הירושלמי ודוק מינה ואוקי באתרין], ועיין עוד בדע"ת למהרש"ם שג"כ הביא ראייה לב"ח מהא דהיה קורא בתורה, ע"ש.

אלא דמדברי מרן לקמן (סי' סו ס"א) מוכח דאם לא אמרו יש לחזור, דהא כתב שם וז"ל באמצע שואל בשלום מי שהוא ירא ממנו וכו' חוץ מפסוק שמע ישראל ובשכמל"ו שלא יפסיק בהם כלל וכו', הרי שדימה אמירת בשכמל"ו לפסוק שמע ישראל, ואם איתא דאם לא אמרו יצא, ודאי דהיה יכול להפסיק גם בבשכמל"ו מפני היראה, ומוכח דרין אחד להם, ומבואר בב"י שם דפסוק זה הוא מכלל היחוד. וכן מבואר בדברי הלבוש (סי' סג ס"ה) שכתב ונראה לי שפסוק ראשון שהוזכר בכל זה ענין כולל ג"כ עמו בשכמל"ו שהוא גם בכלל קבלת עול מלכות שמים, ויש לו כל דין פסוק ראשון לענין זה, נראה לי ע"ש. וכן מבואר במ"א כאן (ס"ק יא) שבדיעבד היכא דלא אמרו שצריך לחזור.

והנה מצאתי און לי לסייע לדברי מרן השו"ע הלבוש והמ"א, דאיתא במדרש תנחומא ריש סדר לך לך (הובא תוס' יג ע"ב) ד"ה על לבבך. וכן בספר רוח חיים פלאג' סי' סג) ילמדנו רבנו אדם מישראל מהו שיקבל עליו עול מלכות שמים כשהוא מהלך, רב אידי ור"ה בשם ר' יהודה ור' יוסי בשם ר' שמואל אמרו אסור לקבל עליו עול מלכות שמים כשהוא מהלך, אלא יעמוד במקום אחד ויכוין לבו לשמים באימה וביראה וברתת ובזיע ביחוד ה' ויקרא שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, כל אחד ואחד בכוונת הלב ואח"כ בשכמל"ו, וכשמתחיל ואהבת רצה מהלך רצה עומד וכו' יעו"ש. הרי שהצריך לעמוד גם בפסוק בשכמל"ו, דזהו גם יחוד ה', ע"ש. ולאחר כתבי זאת חמותי ראיתי אור בספר אליה רבה על הלבוש שהביא מדרש תנחומא הנ"ל וסייע לדברי הלבוש כמו שכתבתי אני עני והנאני וברוך שכיוונתי. אולם כתב שם דבספר הרוקח (סי' שכ) כתב וז"ל ומשיגיע לבשכמל"ו ואהבת ילך ע"כ, והצ"ע שם ע"ש. ועיין לקמן (סי' סג משנ"ב אות יא) מוש"כ בזה.

ועיין באלפסי זוטא להרמ"ע מפאנו שכתב ומסתברא לן דבקבלת עול מלכות שמים, ה"ג שלא לפסוק באמצע פסוק ראשון כלל ולא באמצע בשכמל"ו אבל בין שני פסוקים אלו דינו כאמצע הפרק ע"ש. ומבואר מדבריו דפסוק בשכמל"ו הוי כפסוק שמע ישראל, וכ"ה בכף החיים פלאג' (סימן יד אות ל) שכתב אם לא כיון לבו בפסוק ראשון ובפסוק בשכמל"ו צריך לחזור וכו', והערה מקורו בספר חסד לאלפים (סי' סד), ושלמי ציבור (דף צד ע"ב ובדפו"ח עמ' רכו, ודף צה ע"ב ובדפו"ח עמ' רכו), ובבית עובד למהר"א אשכנזי (דף פג ע"ב), וקשר גודל (סי' יא אות ה אות ו ואות טו). וכ"ה בספר משכנות זהב (סי' סד). וע"ע במה שכתבתי אני עני לעיל (סי' ס אות יא) היכא דלא כיוון בבשכמל"ו, ודוק מינה ואוקי באתרין. ושור

ראיתי בשו"ת יבוע אומר למרן שליטא ח"ו האו"ח (סי' ט אות ב) שמכתלי דבריו נראה דפוסק דאם לא אמרו שצריך לחזור, שהרי הביא שם מה שהקשה ההפלאה בספר פנים יפות (פרשת ואתחנן בפסוק שמע ישראל) דמהגמ' ריש היה קורא משמע דאם לא אמרו א"צ לחזור וכנ"ל בדברי הביאור הלכה, וכתב שם דמיירי לענין פסוק ראשון בלבד שאם כיון לבו לקרות פסוק ראשון בכוונה ונוכח אח"כ, יצא י"ח פסוק ראשון וימשיך בשכמל"ו ואהבת, וכיו"ב כתב הצ"ח בריש פרק היה קורא ע"ש. וע"ע בספר הלכה ברורה להגר"ד יוסף שליט"א שג"כ העלה דאם לא אמרו צריך לחזור, ע"ש.

ואשר ע"ב לדעת מרן וגדולי פוסקי הספרדים שאם שכח ולא אמר בשכמל"ו או לא כיון בהם יש לו לחזור ולקרותו כיון שפסוק זה יש בו יחוד וכו' כמו בפסוק שמע ישראל.

כא

משנ"ב שם ס"ק ל בחשאי. כשקרא יעקב אבינו לבניו ביקש לגלות להם את הקץ וכו' ונסתלקה ממנו שכינה וכו' אמר לבניו שמא יש בכם מי שאינו הגון פתחו כולם ואמרו שמע ישראל פתח חזקן ואמר בשכמל"ו ואמרו רבנן היכי נעביד נימריה לא אמר משה, לא נימריה הא אמר יעקב, תקנו לומר בחשאי והוא היכר שאינו מן הפרשה הכתובה בתורה רק יעקב אמרו ע"כ. הנה יעוין בספר לקט הקציר להגאון ר' אברהם כלפון זצ"ל (סי' ו אות קב) שכתב שמצא בספר כת"י קדמון ואינו יודע מי מחברו שכתב וז"ל: לפי שבאלו האותיות משתמשים עם שם הוי"ה ב"ה. הבי"ת, בה' אל תמרודו. שי"ן, שה' אלהיו. כ"ף, בה' אלהינו. מ"ם, מה' יצא דבר. למ"ד, נדר לה'. וא"ה, וה' שמים עשה. וע"ש עוד שכתב בשם רבנו בחיי בפרשת ואתחנן שכתב עפ"י הפסוק בעמדם תרפינה כנפיהם כשבאים ישראל ודוממים ואומרים בלחישא בשכמל"ו באותה שעה מקלסין, וכן אומר יחזקאל ואשמע אחרי שקלסתי קלוסי מלאכי השרת בשכמל"ו, וי"א כשעלה משה למרום גבנו ממלאכי השרת ולמדו לישראל אמר להם משה כל המצוות שנתתי לכם ממה שקבלתי מן התורה, אבל זה שנתתי לכם ממה ששמעתי ממלאכי השרת שאין אוכלין ואין שותין ואין בהם חטא ועוון, והקב"ה סולח לעוונותיהם וכו', וי"א שהוא יחוד התחתון לכך אומרים אותו בלחישא ע"ש. ומקורו במדרש רבה סוף פרשת ואתחנן והובא בילקוט שם (רמז תתלד), ושם מבואר יותר בשעה שעלה משה רבנו למרום וכו' ולמה אין אומרים בפהרסיא, משל למה הדבר דומה לאחד שגב קוזמין (תכשיטים) מתוך פלמין של מלך נתנה לאשתו אמר לה אל תתקשמי בה בפהרסיא אלא בצנעא בתוך ביתך, אבל ביהוב"פ כשהם נקיים כמלאכים הם אומרים אותו בפהרסיא בשכמל"ו. והובא גם בטור לקמן (סי' תריט). וכן איתא בתנחומא פרשת ויחי (סו"ס ט) כמ"ש בספר שבלי הלקט (סי' ו) ובספר התניא (סי' ד), וכן הביאו הרב הרוקח (סי' שכ) יעו"ש. ויעוין עוד בשו"ת התשב"ץ ח"ב (סי' רלו) שכתב וז"ל: ולפי שהוא קילום שהיו מקלסין מלאכי השרת להקב"ה ושמע זאת יעקב אבינו בעלותו במראה הנבואה בסולם וכו', ע"כ אנו אומרים אותו בלחש, כדי שלא יתקנאו בנו מלאכי השרת, אבל ביהוב"פ הרי אנו כמלאכי השרת, ע"כ אומרים אותו בקול רם בהרבה מקומות באותו יום עכ"ד. ויעוין ביפה ללב שכתב שהוא פלא שבמדרש ובילקוט בפוסקים כנוכח, לא יעקב אמר זאת אלא רק במשה ע"ש. וע"ע בשו"ת ציץ אליעזר ח"ב

(סי' א פ"ג אות ט)

ועיין שם עוד בספר לקט הקציר בשם ספר עבודת הקדש (דף מב ע"ב) דהטעם שאומרים בלחישתה שלא יהא כמוסיף על ד"ת כשיאמר אותו בקול רם ואינם כתובים בתורה הרי נראה כמוסיף, ולכך אומרים אותו בחשאי, וע"ש עוד שכתב עוד מעמים ע"ש.

כב

[אוצר החכמה]

סעיף י"ד צריך להפסיק מעט בין לעולם ועד לואהבת כדי להפסיק בין קבלת עול מלכות שמים לשארי מצוות: הגה יש להפסיק בפסוק ראשון בין ישראל לה' וצין אלהינו לה' השני כדי שיהא נשמע שמע ישראל וכו' ה' שהוא אלוקינו הוא ה' אחד (רוקם) יש להפסיק מעט בין אחד לצורך וכו' עיקר קיבול מלכות שמים הוא פסוק ראשון (אצוההס): הנה הרמ"א בדרכי משה הארוך כתב הטעם להפסיק בין ישראל לה', הוא דלא לישתמע שישאל הוא ה', והתוס' בפסחים (דף נו ע"א) כתבו טעם אחר שלא יהא משמע שאומר לה' שישמע ישראל ויענב, וכן הוא במס' מנחות (דף עא ע"א) ד"ה וכוונתו את שמע. כמו שכתב שם בהגהות צאן קדשים ע"ש. וכן מש"כ הרמ"א שצריך להפסיק בין ה' אלהינו לה' השני כדי שיהיה נשמע כי ה' שהוא אלהינו הוא ה' אחד, וכמ"ש בספר דרכי משה הנ"ל, (ומקור הדברים הוא בספר על הכל (ס' ב) שחיבר תלמיד מהר"ם, וכ"ה בספר הרוקח (ס' שכ), וע"ע שו"ע מהדורת פרידמן בהגהות והערות אות מד) וסיים שם דכן מורה על זה הטעם הנקוד בפסוק שמע שיש פסיק בין ישראל לה' ובין אלהינו לשם עכ"ל. ועפ"ז יש להפסיק ג' הפסקות בקריאת שמע ישראל, שמע ישראל פסקא אחת, ה' אלהינו פסקא שניה, ה' אחד פסקא שלישית. וכן מבואר בספר קצור שני לוחות הברית (דף סז ע"ב) בשם ספר באר מים חיים, הבא לקבל עליו עול מלכות שמים בשלימות, יפסיק הפסוק שמע ישראל ג' הפסקות וכנ"ל, וזאת כדי שיהא פירושו שמע שהוא לשון האזן ישראל, שה' אלהינו הוא ה' אחד, וכדברי הרמ"א כתבו ג"כ בספר שלמי צבור (דפו"י דף צו ע"ד דפו"ח רכט). וכ"כ הרב זכור לאברהם ח"א (מערכת ק' בדיני ק"ש).

אמנם אנכי הרואה בספר יפה ללב למהר"י פלאג' (אות יא) לאחר שהביא הדברים הנ"ל, כתב בשם הרב עין יעקב שהביא מדברי הירושלמי שצריך להפסיק ג"כ בין ה' לאחד ע"פ דברי השל"ה שפירש הפסוק שמע ישראל, ה' קודם שברא העולם, אלהינו המושגית אתה בנו, ה' לעתיד הוא אחד ואין כמוהו ע"כ. והביא שם בשם ספר א"ח (דף יב ע"ג) שכתב חז"ל והאר"י החסיד כתב ובכל אחד מג' שמות יאריך כדי שיחשוב בלבו כי היה והוא הוה ויהיה, ויאריך בד' של אחד כדי שיחשוב בלבו כי בורא עולם הוא מלך למעלה ולמטה ובד' רוחות העולם. ולפ"ז כתב הי"פ"ל ריש להפסיק בפסוק שמע ישראל חמש הפסקות. **שמע ישראל**, פסקא אחת. ה', פסקא שניה. **אלהינו**, פסקא שלישית. ה', פסקא רביעית. **אחד**, פסקא חמישית. כדי שתהא נשמע כמדובר. ע"ש.

ולמען לא יחסר המזג אציגה נא בזה מש"כ בספר בית דוד (בהשמטות), שמע ישראל וגו' פירש רש"י במקרא (דברים ו. ד) ה' שהוא אלהינו עתה ולא אלהי האומות, הוא עתיד להיות ה' אחד, שנאמר (צפניה ג. ט) כי אז אהפוך אל עמים וגו', ונאמר (זכריה יד. ט) ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד, ע"כ פירוש ה' שהוא אלהינו שקבלנו עלינו אלהותו להיות לנו לאלוה ולפטרון ולמושל לעובדו לקיים כל מצוותיו כעבד העובד אדונו, ולא אלהי האומות שהם לא קבלוהו אלא קבלו אלהים אחרים, עתיד להיות אחד שכל האומות יעזבו אלהיהם ויקבלו עול מלכותו באופן שאז יהיה אחד רוצה לומר אחד בעולם לאלוה, לא בזמן

שיש ב' אחד האמיתי עלינו אלהים אחרים שהם תוהו לשאר העמים, ובספר החינוך כתב ז"ל שנצטוונו להאמין כי השי"ת הוא הפועל כל המציאות אדון הכל אחד בלי שיתוף שנאמר שמע ישראל וגו' כלומר קבל ממני דבר זה ודעהו והאמן כי ה' שהוא אלהינו אחד הוא וכו' ע"ש.

ע"כ לכתחילה יש לקרא פסוק שמע ישראל באופן זה: שמע ישראל, היינו האזן ישראל. ולחפסיק, ה' קודם בריאת העולם. אלהינו, המשגיח עלינו עתה. ה', לעתיד. אחד, ואין כמוהו. אמנם יש קוראים באופן זה. שמע ישראל, כנ"ל. ה' אלהינו, והיינו ה' שהוא אלהינו. ה' אחד, הוא אחד ויחיד. ולפ"ז יש לחפסיק ג' הפסקות. שמע ישראל, הפסקה אחת. ה' אלהינו, הפסקה שניה. אחד, הפסקה שלישית.

בג

משנ"ב שם ס"ק לא בין לעולם ועד. דבשבמל"ו ג"כ בכלל קבלת מלכות הוא, ע"כ צריך להמתין אחריו מעט. ע"כ. הנה הרב לא ביאר לן כמה צריך להמתין בין לעולם ועד לואהבת, ומשמע מדבריו דבכל שהוא סגי. אמנם אנכי הוואה בספר הבהיר יפה ללב למחר"י פלאג'י (אות יא) שהביא דברי הרב קיצור שני לוחות הברית (דף סז ע"ג) שלאחר שכתב שצריך לחפסיק וכו', כתב ושיעור ההפסקה כדי שיחשוב בלבו אנכי ה' אלהיך ולא יהיה לך, כדי להרהר עשרת הדברות בשעת ק"ש ע"ש. ומה שהקשה הרב כף תחיים פלאג'י (ס' יד אות לו) דפסוק ראשון הוא שיכוין כנגד אנכי, ואילו בשבמל"ו הוא לא יהיה לך בלבד. וכתב שם שאולי כוונתו על השיעור וכו' ע"ש. הנה כבר כתב בספר יפה ללב הנ"ל דלאו מו"ר חתים עליה רבנו הגדול, רק המעתיק כד ניים בעוד לילה תקפה עליו משנתו שהרי בפירוש אמרו בירושלמי בפ"ק דברכות הלכה ה' (דפו"י דף ג ע"ג) כי אנכי ולא יהיה, שניהם כלולים בפסוק ראשון, **אנכי ה' אלהיך**: שמע ישראל ה' אלהינו, **לא יהיה לך אלהים אחרים על פני**: ה' אחד. והביא שם ראיות מדברי הראשונים שאנכי ולא יהיה לך הם כלולים בפסוק ראשון. וכתב שם דכ"כ בספר יד אהרן (ס' זה בהגה"ט), והבאה"ט (ס"ק א), כי באומרו ה' אלהינו יקבל (יהרהר) דיבור אנכי ה' אלהיך, ובאומרו ה' אחד יקבל (יהרהר) דיבור לא יהיה לך. וכ"ה בכל הסידורים המדויקים. וא"כ כיון ששניהם כלולים בפסוק שמע ישראל יש לחפסיק בין ברוך שם לואהבת שיעור כדי שיחשוב באנכי ה', ולא יהיה אלהים אחרים וכו' ע"ש.

ע"כ יש לחפסיק בין לעולם ועד לואהבת, שיעור כדי שיחשוב אנכי ה', ולא יהיה לך, כי בן שורת הדין שבאומרו שמע ישראל ה' אלהינו יכוין אנכי ה', ובאומרו ה' אחד יכוין לא יהיה לך.

כד

סעיף י"ז צריך להתיו זי"ן של תזכרו דלא לשתמע תשקרו או תשכרו וחוי כעבדים המשמשים על מנת לקבל פרס, וכן צריך להתיו זי"ן של זוכרתם: הנה כן הוא בבית יוסף משם הירושלמי מס' ברכות בפרק היה קורא (והובא בתוס' דף טו ע"ב) ד"ה בין הדבקים. וכן הוא בהרמב"ם בפ"ב מהלכות ק"ש ה"ט. והנה בספר מעשה רוקח שם הקשה ע"ז דהא אמאי צריך לומר

הטעם שלא יראה כאומר תשכרו, דהא בלאו הכי כיון דלא קרא התיבה כדרכה אף שאין לה משמעות אחרת, הרי יש לו לזהר בהכרח, דהרי אין כאן קריאה תמה, ונשאר בצ"ע. וראיתי במהר"י אבוהב שהקשה קושיא זו ותירץ דבזה יש חורבה גדולה ע"ש. ואנכי הרואה בספר פתח הדביר (אות יד) שג"כ הקשה קושיא זו משם אביו, וכתב לתרץ דאה"נ דבלא"ה נמי צריך לדקדק לקרוא ק"ש בקריאה ברורה, אלא דבאותיות זשור"ץ וכיוצא שהם ממוצא אחד איכא אזהרה פרטית משום דאתו למטעי טפי אחד הקורא ואחד השומע, דהגם דברוב פעמים קורא שפיר, חיישינן שמא זימנין לא יחבי דעתייהו ואתו לאחלוףי זי"ץ בסי"ן או שי"ן בתזכרו, ואי לא הוי ביה קפידת איסור הוה סמכינן דמסתמא מדקדקין וקורין כהוגן בלי אזהרתה, כמו שלא הזהירו על שאר אותיות זשור"ץ שבקריאת שמע דשבקוהו ארגילותיה, דודאי דייק למוקרי שפיר, אכן באלו התיבות אי לא דייק בהו איכא סרך איסור, הוצרכו לאזהרה מפורשת שיתן דעתו היטב ולא יסמכו על קריאתו על הרוב בתקנו כי היכי דלא לישתמע תשקרו או תשכרו ע"ש. ואפשר שזהו כוונת מהר"י אבוהב.

וכתב שם עוד לתרץ דהכא איירי כשקורא כהוגן תזכרו וזכרתם בוי"ן, אך מתוך שאינו מתוזה בראוי וכהוגן כדי שיתברר לשומע שקורא כהוגן ישמע השומע וטועה שקורא תשכרו או תשקרו, ולהכי לא יהיב טעמא משום קריאה תמה, דבלא התות הוי"ן ידע איניש בנפשיה שהיה לימודו תם, ולא הקפידו אלא דלא לישתמע וכו' כלומר שלא יטעו השומעים ויבואו למטעות שמותר לעבוד על מנת לא לקבל פרס. ובאמת שהדברים מדוקדקים במה שכתבו שצריך להתין זי"ן, ומשמע שאפי' שקורא את התיבות כתקנה, אך יש להתין בבירור כדי שלא לישתמע תשכרו, ומשמע דכל הקפידא הוא כדי שלא לישמעו האחרים, אע"פ שהקורא עצמו קורא התיבות כתקנו, ולא סגי לן במה שהקורא קורא כתקנו, אלא בעיקר כדי שלא ישמעו השומעים ולהסיר הספק מהשומעים.

כה

סעיף י"ט צריך ליתן ריוח בין וחרה לאף דלא לשתמע וחרף: הנה מבואר מדברי מרן דהריוח יהיה בין חרה לאף, אבל בין אף לה' אין להפסיק כלל, דכן משפטו להיות סמוכים זל"ג, וע"כ יש מקף בין אף לה', ועוד שמלת אף נקודה בפתח להורות שהיא סמוכה לחברתה. וכמו שהארכנו בזה בח"א (סי' ה אות ב) כי הקמץ יורה על מעלה גדולה ועל דבר שהוא עומד בפ"ע אינו נסמך לאחר, כענין ארון שהוא קמץ בלתי נסמך ומצינו ארון חברית שהוא נסמך נקוד בפתח, וממעים זה כל אתנחתא וסוף פסוק הוא בקמץ, כי שם עומד לא נסמך וכו' ע"ש.

והנה כאן תיבת אף נקודה בפתח ולא בקמץ, להורות שצריך שיהיה נסמך לה'. וכתבתי זאת בהיות וראיתי למהר"ם ניגרין (הובא בשל"צ דפו"י דף צו ע"א ובדפו"ח עמ' רכח) שכתב וז"ל מצאתי כתוב שצריך להפסיק בין אף לה' ונראה דהטעם שלא יהיה כאומר שהשם הוא אף או שהאף הוא ה' ח"ו, ולכן צריך להרחיק מעט מלת אף מה' עכ"ל. וליתא דהא לא מצינו כלל שצריך להפסיק בפרט שיש מקף לחבר זה, וכן נקודה בפתח. וכבר בספר של"צ חנ"ל כתב להשיב על דבריו וכתב דאין לשמוע לאלו הבודדים הפסקות מלבם וכו' והמרחיק בניהם עליו נאמר את אשר קרבתי רחקתי וכו', וע"ש שמצא זכות לדבריו שלא היה כוונתו רק להזהיר שיחטוף מלת אף היטב שלא יהיה אף אדני ע"ש.

בו

סעיף ב צריך ליתן ריוח בין תיבה שתחילתה כסוף תיבה שלפניה כגון בכל לבבך, על לבבכם, בכל לבבכם, עשב בשדך, ואבדתם מהרה, הכנף פתיל תכלת, אתכם

מאריך: הנה מקורו מדברי הגמ' ברכות (דף טו ע"ב). והנה כתב הרד"ק בספר מכלול (שער דקדוק הפעלים) מה שאמרו רבותינו שצריך ליתן ריוח בין הדבקים כגון בכל לבבך בכל לבבכם, לא אמרו להפסיק שלא לתת מקף בין שני הלמדי"ן כאשר הוא, אלא אע"פ שיקראנה במקף, יתן ריוח והבדל בלשון שידמה כי שני למדי"ן קרא כי הנה בכל הוא נקוד בקמץ מפני המקף ואם יקרא אותו בלא מקף יהיה נקוד בחולם וזה לא אמרו רבותינו וכו'. ע"ש, והובא בבית יוסף, והעירני ידידי היקר הרב אהרן פרץ שליט"א דמדברי הרמב"ם לא נראה כן, שהרי כתב צריך ליתן ריוח בין הדבקים וכו' כגון בכל לבבך קורא בכל "ושוהה" וחזור וקורא לבבך וכו', ולכאורה אינו ברור איך לעשות זאת אחר שיש שם מקף שתפקידו לחבר, ולפ"ז אין אפשרות לכאורה ליתן ריוח בניהם, ולכן כתב המהרי"א שיש להרחיב הלשון שיראה כי קרא ב' למדי"ן ע"ש. אך כאמור לפי מש"כ הרמב"ם הנ"ל לא נראה כן, כי לדעתו צריך להשהות ממש בין בכל לבין לבבך.

והנה ראיתי לכתוב כאן הערה, כי ראיתי מדקדקים שלא כהלכה לתת ריוח בין הדבקים גם בפרשת ציצית באומרים בני ישראל, בחושבם ליתן ריוח שלא תכלע אות יו"ד, וע"כ מודגשים לומר בני בהדגשת האות יו"ד, והוא טעות כי ביטוי של כְּנִי הוא כאומר כְּנָה וא"כ ממילא אין צורך להקפיד ליתן ריוח, כי בלא"ה בקריאה הנכונה של כְּנִי אין צריך ליתן ריוח כי בקריאתה אינו מודגש את האות יו"ד, והוא ברור לכל מבין, ולרווחא דמלתא אומר שהרי הגמ' באומרה ליתן ריוח בין הדבקים, אזיל ומני כגון על לבבך וכו' וכמו שכתבם כאן מרן, ובתוס' שם כתב בשם הרי"ף שהוסיף עוד כמה תיבות שיכולים להכלע אילולא נתינת ריוח בניהם. [ועיין לקמן במשנ"ב (ס"ק לד) שכתב להדגיש גם בכל תיבה שתחילתה יו"ד וכו'], ואילו בני ישראל לא קאמר שהרי תחילתה כסוף תיבה שלפניה, אלא ודאי דאין צורך בזה והמוסיף גורע. וד"ב.

ע"כ יש להרחיב הלשון באומרו על לבבך על לבבכם בכל לבבך שיראה שקורא ב' למדי"ן ואין להפסיק בניהם, וכן אין להטעים אות י' בתיבת בני ישראל, אלא קוראה כאילו היא כתובה באות ה"א.

בז

סעיף ב"ג צריך לדקדק שלא ירפה החזק ולא יחזק הרפה ולא יניח הנד ולא יניד הנח: ובמשנ"ב שם ס"ק לו בא"ד ושוא נד נקרא המתנועעת כגון כדאש תיבה או באמצע תיבה הבאה אחרי תנועה גדולה וכו', ע"כ. הנה הדבר ברור לכל מבין שכל אות שבאה אחר תנועה גדולה דינה להיות נדה, וכמש"כ כאן המשנ"ב. והנה זה מכבר תמהתי בזה על מש"כ הראב"ד בפ"ב מה' ק"ש ה"ט במה שכתב הרמב"ם שלא יניד הנח ולא יניח הנד, ובראב"ד שם בהשגותיו כתב וז"ל לא ידעתי נד הנח מה הפסד יש בו אם יאמר לבבך בנוד הבי"ת השנית כדי להטעימה וכו'. ומכתלי דבריו נראה שהבי"ת השניה דינה להיות נחה. וע"כ תמה מה יש בכך אם יאמר לבבך בנוד, ובאמת הבי"ת השניה דינה להיות נדה, וביותר קשה במש"כ הכס"מ שם בשם רבנו מנחם ולא יניד הנח שיש אותיות נקראות בהבלעה כבי"ת דואהבת ובי"ת שניה דלבבך וכו', ומפורש דס"ל דבי"ת שניה של לבבך דינה להיות נחה והוא פלא.

והנה עתה ראיתי במאמר (ס"ק י) שכתב לתמוה על דברי הראב"ד והכס"מ שהביא רבנו מנוח, וששתי שבינוני לדעת גדול, ושוב מצאתי שהמגדל עוז שם תמה בזה וכיו"ב על דברי הראב"ד. ומצאתי שכתב דכנראה הוא ט"ס וצריך לגרוס במקום לבבך, לבבכם שדינה להיות נחה ונבלעת, וכתב שם המאמר שאע"פ שהוא כן בכל הדפוסים, אפשר שהיה כתוב לבב' בחיסור אותיות, והמדפיסים טעו לגמור המילה לבבך, והאמת היא שלא כך היא, אלא תיבת לבבכם, וע"כ מצוה להגיה בספר הרמב"ם והכס"מ ולכתוב לבבכם וד"ב. והנה עתה ראיתי בספר חסד לאלפים שכתב דהבית שנית דעל לבבך עפ"י הדקדוק צריך לקרותה נדה ומטי לית משמנה דספר שתי ידות באצבע (דף קה ע"ב), וסיים דלא כמון הכס"מ הל' ק"ש פ"ב ה"ט ע"ש. וכנראה נעלם ממנו מש"כ בספר מאמר מרדכי שהוא ט"ס וכמשנ"ל.

בה

סעיף כ"ד צריך לקרות ק"ש בטעמים כמו שהם בתורה: הגם אלל לא נהגו כן צמדינות אלו ומ"מ המדקדקים מממירים נכך: ובמשנ"ב ס"ק לז כן. אך שצריך להזהר לפסוק במקום הראוי להפסיק לפי הענין כדי שיהיה טעם והבנה לדבריו ע"כ יראה לקרותה בנחת דאל"ה ישתנה לפעמים הבנת דבריו ע"י. ע"ב. הנה אנן בני עדות המזרח נהגנו בזה לקרותה בטעמים כדברי מרן, וכמבואר בספר שלמי ציבור (דפו"י דף צו ע"ב ודפו"ח עמ' רכח) בשם ספר שתי ידות שברוב הקהילות קורין ק"ש בטעמים הכתובים בתורה, ויש להזהר ביותר להפסיק בסוף פסוק ובאתנה ובטרחא יותר משאר טעמים, והבלתי זהיר בזה יכול לבא לידי חירוף ח"ו. וכן כשאומר אני ה' אלהיכם בלא טרחא במלת אני, משמע אני ה' אלהיכם, ואפשר שגם אחר יהיה אלהיכם, דומיא מזה שאמר דוד המלך (תהלים קמו מז) אנא ה' כי אני עבדך, היינו לא בא לשלול שלא יהיה גם איש אחר עבדך, רק אני עבדך, אלא אני עבדך ויש גם אחרים שהם עבדך, וכיון שאין שם טרחא במלת אני, וע"כ אין להפסיק בניהם, וע"כ אם אמר אני ה' אלהיכם בלא טרחא, יש להבין כי אפשר שיש עוד אלוה ח"ו. אך כאשר אומר אני ומפסיק בטרחא, היינו לומר שרק אני ה' אלהיכם ולא זולתו. וע"כ צריך לדקדק לקרותה בטעמים ויש להזהר בזה שיפסיק במקום הראוי לפסוק, כדי שלא תשתנה הבנת הדברים, כי זה עיקר הטעם לקרותה בטעמים. וכמש"כ בזה הפר"ח ע"ש. וכדברי המשנ"ב.

כט

סעיף כ"ו יש נוהגים לקרות קריאת שמע בקול רם ויש נוהגין לקרותה בלחש: הגם ומ"מ יאמרו פסוק ראשון נקול רם וכן נוהגין. (כל זו): הנה מדברי רבנו יונה נראה דס"ל דצריך לקרות ק"ש בקול רם שהרי כתב וז"ל שהתקינו שפסוק בשכמל"ו יאמרו בלחש, ואח"כ יאמרו כל הק"ש בקול רם אם ירצה, וכן נוהגין היום בהרבה מקומות ומנהג יפה הוא ע"כ. אמנם דעת רב האי גאון בתשובת הגאונים שערי תשובה (סי' שמג) דיש לקרוא ק"ש בלחש דאם יקרא בקול רם זימנין דישתוק פורתא וצבורא יקראו להלאה ויקרא בהו מההיא תיבה דאינון אמרי וידלג תיבה או תרין ויתיר, ועל דא בלחש כל חד יקרא ולא יגרע כלום ע"כ. וכן הוא בשו"ת הרשב"א ח"א (סי' תנב) שכתב שברוב ישראל נוהגין לקרוא כולו בלחש, כדי שיהיה כל אחד ואחד משנן לעצמו שאילו אומרים בקול רם אולי יבטח האחד על השמיעה וכו'.

ע"ש. ודעת רה"ג והרשב"א הן מה שהביא כאן בשו"ע ויש נוהגין לקרותה בלחש, אלא דכל חד יהיב טעמא אחרנא.

והנה לפי הכלל המסור בדינו יש ויש הלכתא כיש בתרא, נראה דד' מרן מסכמת לקוראה בלחש כדעת הרה"ג והרשב"א, וכן מבואר הוא בשו"ת בית יהודה למהר"י עייאש ח"ב (סי' ג' הובא בברכי יוסף כאן) שכתב וז"ל: נקיט מרן מנהג זה באחרונה, רחביבא ליה שהוא מנהג יפה ועדיף מפי מהמנהג האחר, שהוא מוסכם יותר. ע"ש. ומדחבאו הברכ"י משמע דהוא נמי ס"ל כן. אמנם בספרו שיורי ברכה הדר תבריה לגזייה בהביאו דברי הרדב"ז בתשובותיו ח"ג (סי' תמו וס' תעד) שכתב שיש לקרוא ק"ש דוקא בקול רם ועם הציבור, וס"ל דמה שכתב רה"ג והרשב"א לקוראו בלחש, אינו אלא ליישב המנהג, אבל לפי הדין יש לקוראו בקו"ר, שהרי לא אמרו לקוראה בלחש אלא בפסוק בשכמל"ו, אך לא בכל הקריאת שמע, וכתב שם כמה טעמים לקוראה דוקא בקול רם, והביא שם מן המדרש שיר השירים רבה (סוף פ"ח) על הפסוק "היושבת בגנים חברים מקשיבים לקולך השמיעני" כשישראל נכנסין לבתי כנסיות וקורין ק"ש בכיון דעת קול אחד וכו', הקב"ה אומר להם היושבת בגנים כשאתן קורין, חברים מקשיבים אני ופמליא שלי מקשיבים לקולך, אבל כשישראל קורין ק"ש בטירוף הדעת זה מקדים וזה מאחר ואינם מכוונים דעתם בק"ש, רוח"ק צווחת ואומרת ברח דודי וכו', וכתב שם עוד שכאשר קוראים בלחש וביחידות מקדימים לפני ש"צ ומהרהר במחשבות שאינם מק"ש, וזה יקרא הפסקה למשכילים וכו' ע"ש. ובשיורי ברכה סיים נכוחים למבין. ע"ש.

והנה מש"כ הרדב"ז שלא כתבו רה"ג והרשב"א אלא ליישב המנהג, הנה אני עני לא הבינותי דבריו שהמעין בגוף התשובות יראה שמדבריהם נראה דעדיף מפי לקורא דוקא בקול רם, ולא משמע משם שהוא רק ליישב המנהג. ודו"ק]. וע"ע בשו"ת משנה שכיר קונטרס אחרון (אות לב) שתמה דאמאי השתא לא נוהגים לקורא בקול רם ביחד. ובאמת שאחינו ק"ק התימנים נוהגים לקרותו כולם ביחד ובהשוואה אחת. אך נראה לענ"ד דהיכא דקורא ק"ש במתון ובכוונה ומשמיע לאזניו, ליתא להאי לטותא דברח דודי, ורק אם קוראו בטירוף הדעת ובלא כוונה הראויה בזה אמרינן ברח דודי, וכתבתי זה דאל"כ לא שבקת חיי לכל מנהגי העדות (למעט ק"ק תימנים) שלא קוראים כולם ביחד, אלא כל אחד קורא לעצמו בנחת בלחש או בקול רם כל אחד לפי מנהגו. ואפשר דג"כ דכל דברי המדרש היושבת בגנים קאי רק לפסוק ראשון בכיון דעת קול אחד, אך בשאר הפרשה הכל תלוי לפי המנהג.

ואחשבה לדעת דגם מש"כ בשיורי ברכה דברי הרדב"ז היינו שיש לקוראה בקול רם, ולא אתא לומר שכן יש לקרותה דוקא כולם כאחד בהשוואה אחת, ובא לאפוקי מש"כ בברכ"י שיש לקרותה בלחש, והשתא הדר הוא לכל חסידיו ויש לקוראו בקול רם, וכן הוא המנהג היום שכולם קורין ק"ש כל אחד לעצמו ולא ביחד, וכמבואר בספר נתיבי עם שהמנהג לקוראה בקול רם, ולא הביא המנהג לקוראה כולם ביחד. אמנם בפסוק ראשון שהוא עיקר קבלת עול מלכות שמים צריך לקוראו בקול רם ביחד, וכמבואר לקמן (סי' סב ס"ה) ע"ש.

ודע שמנהג הספרדים כשמגיע לפסוק וחרה אף ה', קורים בלחש עד ושמעתם את דברי, אך זאת לדעת שיש לחזור לקוראה עד כדי שישמיע לאוזניו, והיינו בפסוקים אלו המנהג הוא לקוראו בלחשה אך שישמיע לאוזניו, וכן ש"צ יקראו באופן שהשומעים ישמעו אותו אך בהנמכת קול. ומנהג ק"ק תימנים לקוראו אף פסוקים אלו בקול רם וביחד ונהרא נהרא ופשטיה.

ע"כ המנהג היום לקרוא ק"ש בקול רם כל אחד לעצמו ולא קוראים כולם ביחד, [וזולת פסוק ראשון שחוא עיקר קבלת עול מלכות שמים], וצריך לקרוא בנחת ובכוונה הראויה. ופסוקים וחרה אף ה' נוהגין לקרוא בלחש אבל כדי שישמיע לאוזניו.

[אוצר החכמה]

ל

משנ"ב שם ס"ק מ' יש נוהגים וכו'. לענין אם יצא בק"ש ע"י אחר שיכוין להוציאו עיין במ"א ופמ"ג, ורוב האחרונים סוברים דיוצא בזה ועדיף זה מהדהור דהרהור לאו כדיבור דמי משא"כ בזה דשומע בעונה, וכתב ע"ת [סי' סב סק"ד] ונראה דדוקא במבין הלשון ואפי' בלשה"ק בעינן דוקא שיכין השומע, עיין בסי' קצג ס"א ובשכנה"ג [סי' סב הנה"מ] הביא בשם ברכת אברהם [ח"ט סי' רפז] דדוקא ביחיד המוציא את היחיד, אבל יחיד המוציא את הרבים או יחיד המוציא את השנים בבחמ"ז אפי' אינם מבינים בלשון הקודש יוצאים ע"כ. הנה מדברי מהר"ם אל אשקז (סי' י) [כצ"ל] שהובא במ"א (ס"ק מז) נראה דס"ל דהשומע ק"ש ולא קרא לא יצא יד"ח ואין הקורא יכול להוציא, שהרי הביא מש"כ בשו"ת הרשב"א (ח"א סי' תנג) מעם דאין לקרותה בקול רם שאולי יבטח אחד על השמיעה ולא יקרא בעצמו, וכ"ה בשו"ת הרא"ם (סי' מב), הובא בכנה"ג הנה"מ, וכן נראה דהמ"א גמי ס"ל הכי, וכמו שבין הבין הרב מחצית השקל ע"ש. (ומש"כ הלבושי שרד (ס"ק ט) דהכנה"ג סתר דברי הרשב"א דיוצא ע"י שמיעה וע"ז סיים המ"א ועיין מש"כ בסי' נט ס"ד ס"ק ה' דאינו יוצא אלא בעשרה, ויש חשש שיסמוך על השמיעה כשלא יהיה עשרה ע"ש, אני עני עיינתי בכנה"ג ולא מצאתי שהכנה"ג סתר דברי הרשב"א). ודע דמש"כ מ"א בשם רה"ג דאין לקרותה בקול רם שאולי יבטח אחד על השמיעה, המעיין בגוף התשובה (שו"ת הגאונים שערי תשובה סי' שמג). יראה להדיא שלא כתב כן רה"ג כלל, אלא דיהיב מעמא אחרינא דזימנין ישתוק וכו' כמו שהבאתי לעיל באות הקודם, ולא עלתה על דל שפתיו כלל האי מעמא, ורק בתשובת הרשב"א יהיב האי מעמא, ושוב ראיתי שכבר העירו בזה בהוצאת מכון ירושלים על גליון השו"ע בהגהות והערות שם (אות ז). וא"כ ליכא ראייה כלל מדברי רה"ג.

והנה לענ"ד הקלושה אפשר דאי משום דברי הרשב"א לא איריא, דהא מתשובת הרשב"א אין ראייה לזה, דלעולם אימא לך שיכול לצאת יד"ח, ומה דאין אדם יכול לצאת יד"ח בקריאת הצבור מכיון שכלא"ה לא מתכוונים להוציא השומעים אלא כל אחד קורא לעצמו, ואין זה נוגע לשומע ק"ש מהש"צ או מאחד, שמכוין להוציא יד"ח, דלעולם נימא בכה"ג שפיר מוציא יד"ח, ובודאי דלא גרע מכל המצוות הנאמרות בפה שיכולים להוציא יד"ח את אחרים מדין שומע בעונה, ומאי גרע ק"ש מכל המצוות הנאמרות בפה, והראיה לזה דהא הרשב"א לא כתב אלא שלא יקראו כל הציבור בקו"ר מחשש שאולי אחד יבטח על השמיעה, ומשמע דהש"צ יכול לקרוא בקו"ר, ולכאורה הא אולי יבטח אחד על הש"צ, אלא ודאי בזה ליכא חשש, דהא הש"צ בלא"ה יכול להוציא את הרבים יד"ח, ושוב ראיתי בפרי חדש (סי' סב אות א) שכתב להכריח דשפיר יוצא בזה יד"ח בשמיעה, ומעמא טעים דהא בכל התורה קי"ל דשומע בעונה ע"ש, וכמו שכתבתי לעיל.

אמנם שוב ראיתי מש"כ מהר"ם אל אשקז (הובא בשו"ת הרא"ם ח"א סי' מב) להוכיח דלא יוצא יד"ח בשמיעה, ושם הביא דלעולם לא אשכחן מאן דקאמר דהשומע ק"ש כאילו קרא אותה, כיון שהמצוה בקריאה ולא בשמיעה, והביא שם ראייה מדברי הריטב"א דק"ש ותפילה אינו מוציא את הבקי וכו' ע"ש. [ועיין בשנות אליהו להגר"א (פ"א משנה א) שכתב לבאר מפני מה כתוב מאימתי קורין את שמע בערבית

קורין לשון רבים, ולקמן כתוב בשחר מברך שתים לפניה וכו', שבכרכות ק"ש אחד מברך ומוציא את כולם, אבל ק"ש אינו יכול להוציא, אלא כל אחד צריך לקרא בפני עצמו לכן קתני קורין ע"ש, וכיו"ב כתב הרימב"א ריש מגילה שאמרו מגילה נקראת, ובק"ש קורין, דבמגילה אחד קורא וכולם בשמיעה, משא"כ בק"ש שכל אחד חייב לקרא ולשנן בפיו ואין אחד מהם מוציאם אפי' בציבור].

אלא דהפרי חדש הנ"ל כתב שם דהראיה שהביא מהרימב"א אינה ראייה אלא אדרבא מנגדתו, שהרי כתב דמוציא את שאינו בקי, אלמא דשומע ק"ש כאילו קרא אותה, ולא ממעמינן בירושלמי פרק מי שמתו אלא ק"ש ותפילה וברכת המזון, דהטעם בק"ש דכיון שהוא בקי ראוי שכל אחד ואחד יהיה משנן בפיו, ולא משום דשומע אינו כקורא, ותפילה משום דהוי רחמי וברהמ"ז משום דכתיב ואכלת, מי שאוכל הוא יברך, ואף באלו אם הוא בור חברו מוציא, אבל גבי יציאת מצרים וכיו"ב אע"פ דכתיב ביה זכירה כיון ששמע יצא, והביא ראייה דהרי מגילה דאיתא זכירה וזכירה ומה התם בפה ה"נ בפה, ותנן הלועז ששומע אשורית יצא, ותנן נמי בר"ה מי שהיה עובר אחריו בהכנס ושמע קול שופר או מגילה אם כיון לבו יצא וסיים וכל זה פשוט ע"ש.

ואנא עכדא בתר דסגידנא קמיה אוסיף עוד כנגס ע"ג הענק דהא ודאי ק"ש דכתיב ביה ודברת בם שיהיה הוא מדבר ולא שומע, ודאי דלא גרע מפרשת זכור ודרשינן זכור בפה, [צא ולמד מש"כ בשו"ת מנחת אליעזר ח"ב (סי' א) שצידד שכל אחד מהצבור יקרא בפיו בפרשת זכור עם הש"צ, וכ"כ הרב נתיבי עם (סי' תרפה ס"ז) להצריך לקרוא פרשת זכור כמו פיו ולא להסתפק בשמיעה מפי הש"צ, ראע"ג דהוא מוציא הרכים יד"ח היינו לאינם בקיאים וכו', וכיון דקפיד רחמנא לזכור בפה יש לו לקרוא בפיו ממש, אמנם לית הלכתא כוותיה דהא בעינן שיקרא מתוך ס"ת כשר ואם שומע מפי הש"צ וקורא מתוך החומש הא גרע מגרע ולא יוצא בזה יד"ח כמו שכתבתי בספרי ח"ב (סי' כה אות כו) ע"ש]. ואפ"ה אמרינן שפיר דיוצא יד"ח בשמיעה, א"כ ה"נ דכתיב ודברת בם ולא בשמיעה, אפ"ה ע"י שמיעה שפיר יוצא בזה יד"ח, וע"י השמיעה הוי כאילו הוא קוראה ממש. ועיין עוד במה שכתב בשו"ת הרא"ם הנ"ל שהאריך והרחיב טובא לחלוק על מהר"ם אל אשקד וס"ל דשפיר מוציא יד"ח אף בק"ש.

ואחשבה לדעת דהאי פלוגתא דמהר"ם אל אשקד והרא"ם והפר"ח תליא בפלוגתא, אי שומע כעונה הוי בגדר דהשמיעה עצמה נחשבת כעונה ויוצא יד"ח, דהשמיעה היא כאחד ממיני הדבור, וע"כ כיון דכתוב בק"ש ודברת בם, בעינן דבור, או נימא דגדר שומע כעונה הוי דמתיחס הדבור של חבירו גם להשומע, והיכא דחברו קורא ק"ש ומכוין להוציא חברו א"כ הוי כאילו חברו קורא ג"כ, ואין השמיעה של חברו כאחד ממיני הדבור, אלא דיש כח לקרוא לפיכך חבירו, דהא איכא דבור דחברו ומתיחס דבור זה להשומע. וכבר הארכנו בזה במקום אחר, עיין בספרי ח"ב (סי' כה אות כו) שהבאנו שם דפלוגתא זו תליא בפלוגתא דהרב בית הלוי והחזו"א, דהרב כה"ל ס"ל דגדר שומע כעונה, השמיעה הוי בגדר א' ממיני הדבור, וע"כ ס"ל דכל שומע כעונה הוא דוקא היכא דצריך רק דבור, אבל אם צריך חוץ מן הדבור דבר אחר, כגון בברכת כהנים דבעינן קול רם, לא אמרינן שומע כעונה, ואילו החזו"א ס"ל דשומע כעונה, גדרו הוא דהדבור של חבירו מתייחס לחבירו ג"כ והוי כאילו חבירו קורא בפה ע"ש. ושם כתבנו ראיית החזו"א מדין מקרא מגילה אע"ג דבעינן שיקרא מן הכתב, אפ"ה מהני קריאתו מתוך הכתב גם לחבירו השומע אע"פ שהשומע אינו קורא מתוך הכתב. ועיין שם שהבאנו בשם ספר קהילות יעקב מס' ברכות (סי' יא) שהוכיח מכמה דוכתי בדברי החזו"א, ועיין עוד בספר חזון עובדיה ח"ב (סי' קמז) שג"כ צידד בדברי החזו"א ע"ש. וע"כ אפשר דמהר"ם אלשקר ס"ל כדברי הרב בית הלוי ולא נפיק ע"י השמיעה מאדם אחר, דאע"ג דאיכא שמיעה

ושומע כעונה, אך כיון דבעינן דבור בפה לא מהני שמיעתו גרידא, אך הרא"ם והפר"ח ס"ל כדברי החזו"א דהדבור של חברו מתייחס לשומע, וה"ל כשקורא ק"ש ומכוין להוציא את חברו יד"ח, הדבור והקריאה מתייחסת גם להשומע והשומע כאילו קרא ג"כ, וע"כ אע"ג דבעינן דברת בם שיהיה קורא בפה, אפ"ה קריאתו בפה מתייחסת גם לחבירו השומע וע"כ שפיר יוצא בזה יד"ח.

ועיין מש"כ בכף החיים סופר לקמן (סי' סב אות ו) שכתב לעשות פשרה, דהיכא שאינו בקי אם הוא עם הצבור יאמר פסוק אחד עם הצבור כיון דליכא בזה"ז מי שאינו יודע פסוק ראשון והשאר ישמע מהש"צ, ואם הוא יחיד יאמרו לו כל הק"ש מלה במלה ויחזור לאומרה, אבל מי שהוא בקי אינו יוצא יד"ח כי אם בקריאת עצמו כדי להנצל מפלגותא, חוץ מאנוס ע"כ. והנה כיו"ב כבר כתב בגדי ישע (סי' סב סק"ד) דאם בקי בקריאתה לא יוצא בשמיעה, וטעמא דכתיב ודברת בם, משמע דבעינן דוקא דבור. והנה ודאי אדם שבקי לא יסמוך לשמוע ק"ש מחברו, אך בשאינו בקי אפשר דשפיר יוצא בזה יד"ח בקריאת הש"צ, או שישמע מאדם אחר ויצא יד"ח, דהא ליכא ראייה אלימתא מן הראשונים דלא יצא בזה יד"ח, וכבר הרא"ם דחאה לדברי מהר"ם אל אשקר, וכן דחאה ^{למנהג החרדים} בספר פרי חדש, ולא גרע מכל המצוות הנאמרות בפה אפי' בפרשת זכור דמהני ביה שומע כעונה.

והנה אי בעינן שיבין לשון הקודש או לא, נחלקו בזה רבוותא, דמדברי הטור לקמן (סי' קצג) לענין דסופר מברך ובור יוצא, היינו דוקא כשמבין לשון הקודש, אבל אם אינו מבין לשה"ק, אינו יוצא בשמיעה, ומינה לק"ש ותפילה דאינו יוצא אפי' בלשון הקודש אא"כ מבין, ופסק מרן בשלחנו שם כדעת הטור, ומשמע דככל ענין אם אינו מבין אינו יוצא בשמיעה, אפי' אם אחד מוציא את הרבים, וכן משמע מדבריו בב"י (סי' קכד). אמנם לדעת רש"י בסוגיא דסופר מברך ובור יוצא דבלשון הקודש אפי' אינו מבין לשה"ק, ה"ה הכא בק"ש ותפילה. אמנם בשיירי כנה"ג הגה"מ (סי' סב) כתב בשם ספר ברכת אברהם ח"ט (סי' רפז) שאפי' למ"ד דאפי' בלשון הקודש בעינן דוקא שיבין, היינו דוקא ביחיד שמוציא יחיד, אבל לא ליחיד שמוציא את הרבים, דביחיד המוציא את חברו אינו יוצא אא"כ מבין בלשון הקודש, אבל יחיד המוציא את הרבים כגון שליח צבור המוציא רבים יד"ח, (או בברהמ"ז שאחד מוציא שנים וכ"ש עשרה), אפי' אינם מבינים בלשון הקודש מוציא את הרבים יד"ח, ושם (סי' רפג) כתב הברכת אברהם דכדאם הם המתירים לסמוך עליהם בשעת הדחק, וכן נראה שכן דעת המשנ"ב כאן.

ע"כ נראה דאם הוא בקי לקוראה לא יסמוך לצאת ע"י אחר אא"כ אם היה אנוס, אך באדם שאינו בקי בקריאתה שפיר יוצא יד"ח בקריאת הש"צ או יחיד מיחידי הקהל, אלא דאם יחיד מוציא את היחיד מהני דוקא אם השומע מבין בלשון הקודש אבל אם אינו מבין בלשה"ק אינו יוצא יד"ח. אמנם אם הש"צ מוציא את הרבים יד"ח אף שאינו מבין יכול לצאת יד"ח, באופן דא"א לו בענין אחר ויכול להתבטל מקריאתה, אבל בלא"ה יכול לצאת יד"ח רק אם מבין אף שהש"צ מוציא. וע"כ לכתחילה אם אפשר יקרא ק"ש ע"י שיחזור מלה במלה על הקורא ויבכה"ג אף שאינו מבין לשון הקודש מהני כיון שהוא עצמו קורא, וכמו שכתב הכף החיים. אמנם בשעת הדחק שלא מוצא מי שיקרא לו ויחזור מלה במלה, אפשר לסמוך על דברי ברכת אברהם וכמו שפסק ג"כ המשנ"ב.